

ZUID-AFRIKA VORMT WATERSCHAPPEN NAAR NEDERLANDSE SNIT

Tekst Wendy Braanker | Foto's Inkomati Catchment Management Agency en Corbis

Onze waterschappen liggen geregeld onder vuur, maar in het buitenland bekijkt men ze vaak met bewondering. Zuid-Afrika richt voor het waterbeheer negen *Catchment Management Agencies* (CMA's) op, naar voorbeeld van de Nederlandse waterschappen. Wat maakt ons model zo aantrekkelijk? En wat leren onze waterschappen van hun Afrikaanse partners?

Stuw bij de Lemombo-grensovergang. Volgens een internationale overeenkomst moet Zuid-Afrika hier minimaal 2 kubieke meter water per seconde doorlaten om Mozambique ook van water te kunnen voorzien

'Nederland kan nooit een blauwdruk leveren'

De eerste keer dat ze naar Nederland kwam, keek ze haar ogen uit. Overal water en veel groen. De Zuid-Afrikaanse Sylvia Machimana, marketing- en communicatiemanager bij het Zuid-Afrikaans waterschap Inkomati CMA, bezoekt Nederland nu voor de zesde keer. Met een Zuid-Afrikaanse delegatie is ze aanwezig op een conferentie van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), bezoekt ze de *International Water Week* in Amsterdam en gaat ze langs bij het Hoogheemraadschap van Delfland. De groep krijgt eerst een presentatie voorgeschoteld over het waterbeheer in de regio Delfland, een gebied dat grotendeels onder zeeniveau ligt. Inkomati CMA beheert zelf een gebied in het noordoosten van Zuid-Afrika dat ongeveer even groot is als Nederland en dat boven zeeniveau ligt. De neerslag is er vele malen minder dan bij ons. Toch trekken de Nederlandse waterschappen – met hun acht eeuwen ervaring – en de Zuid-Afrikaanse nieuwkomers samen op. “Ze helpen ons bij het operationeel maken van de nieuwe waterschappen. En we hebben een gezamenlijk doel: meer controle over de toedeling en afvoer van water”, zegt Sylvia Machimana.

Nederland heeft een goede reputatie als het gaat om waterbeheer met een decentrale aanpak. Die is uniek in de wereld. “Internationaal is er veel waardering”, zegt Paul Langeveld van de Unie van Waterschappen, de coördinerende partij in de samenwerking met Zuid-Afrika. Verschillende Nederlandse waterschappen zijn hierbij betrokken, zoals ook het Hoogheemraadschap van Delfland.

Dijkgraaf Michiel van Haersma Buma: “Vergeleken met Zuid-Afrika is Nederland natuurlijk een stuk kleiner. Maar het systeem zoals wij hebben – hoe je beheer en onderhoud organiseert – kan op grote en op kleine schaal toegepast worden.”

DEMOCRATISERING

Zuid-Afrika wil het waterbeheer niet langer alleen vanuit de bestuurlijke hoofdstad Pretoria regelen en besloot het land te verdelen in stroomgebieden. Eerst was het plan om 19 stroomgebiedbeheerders te vormen. Later werd dit aangepast: uiterlijk in 2016 zijn er 9 regionale waterautoriteiten gevormd, de zogeheten *Catchment Management Agencies* (CMA's), zeg maar de Zuid-Afrikaanse evenknieën van de Nederlandse waterschappen. Op verzoek van de Zuid-Afrikaanse regering besloten de Unie van Waterschappen en VNG International (de organisatie voor internationale samenwerking van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten) om Nederlandse expertise beschikbaar te stellen. >

Beluchting op de rioolwaterzuivering bij Komatipoort, een plaatsje in Zuid-Afrika, net voor de grens met Mozambique

WIE DOEN ER MEE?

Wie doen we aan het project ter ondersteuning van de oprichting van waterschappen in Zuid-Afrika?

In Nederland zijn dit de Unie van Waterschappen, VNG International, Hoogheemraadschap van Delfland, AGV/Waternet en de waterschappen Roer en Overmaas, Groot Salland, Rivierenland en Hollandse Delta.

In Zuid-Afrika wordt meegewerkt door het Department of Water Affairs en de vijf inmiddels opgerichte Catchment Management Agencies (CMA's). Ook de laatste vier nog op te richten CMA's zullen ondersteund worden door nog nader te bepalen Nederlandse waterschappen.

Relatiemanager Keimpe Sinnema van Waterschap Groot Salland is spin in het web wat betreft de activiteiten van Nederlandse waterschappen in Zuid-Afrika. "Zuid-Afrika heeft bij de democratisering van het land besloten het waterbeheer te democratiseren en decentraliseren. Wij helpen bij de beleidsontwikkeling en de samenwerking met verschillende overheidslagen. Ook wordt kennis uitgewisseld over meer specifieke thema's zoals vergunningverlening, heffing voor wateronttrekking en grensoverschrijdend rivierbeheer."

Overigens heeft Waterschap Groot Salland zelf ook al de nodige ervaring met 'grensoverschrijdend rivierbeheer'. De Overijsselse Vecht komt uit Duitsland en valt onder verantwoordelijkheid van de Nederlandse waterschappen Groot Salland en Velt en Vecht en van twee Duitse deelstaten.

In Afrika is de Inkomati zo'n grensoverschrijdende rivier. Ze is 480 kilometer lang en stroomt ook door Swaziland en Mozambique, landen waarmee Zuid-Afrika vroeger op gespannen voet stond. Sinnema: "We zijn daarom met Zuid-Afrikanen naar Mozambique gegaan om kennis te maken en te vertellen over de samenwerking tussen Nederlandse en Zuid-Afrikaanse waterschappen. We hebben voorgesteld om in Zuid-Afrika een conferentie te organiseren over grensoverschrijdend rivierbeheer, waar de buurlanden bij aanwezig zouden zijn. Dat vonden ze in Mozambique een prima idee."

BUURLANDEN

Jaarlijks vinden er nu conferenties plaats waar ook Swaziland bij betrokken is en vanuit de Nederlandse invalshoek ook ons eigen buurland Duitsland. "We leren van elkaar. We kijken bijvoorbeeld naar het waterbeheer; hoe kom je samen tot een planning en welke metingen en wiskundige modellen gebruik je om hoogwaterstanden te berekenen?"

En minstens zo belangrijk, de samenwerking op watergebied tussen Zuid-Afrika, Mozambique en Swaziland is er flink op vooruit gegaan.

Volgens Paul Langeveld van de Unie van Waterschappen leren Nederlandse waterschappen veel van de coöperatieve aanpak. "Medewerkers van waterschappen komen verrijkt terug uit Zuid-Afrika." Een inzicht dat wordt gedeeld door Shelitha van Hunen. Zij deed onderzoek naar de vraag of buitenlandwerk waterschappen en hun medewerkers verrijkt. "Er wordt inhoudelijke kennis opgedaan, maar het verandert ook de houding van medewerkers. Het komt ook de flexibiliteit van medewerkers ten goede." Maar ook: "Er is nog een wereld aan kennis te winnen."

BV NEDERLAND

Als het gaat om innovaties is Zuid-Afrika een stuk verder op het gebied van *remote sensing*, het verzamelen van gegevens over het aardoppervlak met satellieten of andere hulpmiddelen. De uitgestrektheid van Zuid-Afrika maakt deze manier van meten en onderzoeken de meest efficiënte. "Voor ons is het interessant om kosten te besparen en te kijken of we het met de ruimtebeelden er bij beter kunnen doen."

De samenwerking geeft ook een impuls aan het Nederlandse bedrijfsleven, meent de beleidsmedewerker van de Unie van Waterschappen. "Het voordeel van actief zijn in het buitenland is dat er een link is met BV Nederland."

SOFT SKILLS

De Zuid-Afrikaanse Sylvia Machimana is blij dat er tijdens haar zesde bezoek aan Nederland niet alleen ruimte is voor technische aspecten, maar ook voor de zogeheten *soft skills*. Na de presentatie en een film over activiteiten van het Hoogheemraadschap van Delfland, komt de focus op cultuurverschillen tussen Nederland en Zuid-Afrika. Een andere taal, andere

WAT IS ANDERS EN WAT IS HETZELFDE IN ZUID-AFRIKA?

- In Nederland doen waterschappen naast het integraal waterbeheer ook de afvalwaterzuivering, in Zuid-Afrika niet. Daar is een strikte scheiding: integraal waterbeheer is voor de CMA en drinkwater, riolering en zuivering is voor de gemeente.
- Nederland heeft meestal een teveel aan water en soms te weinig. In Zuid-Afrika hebben ze meestal te weinig en soms te veel (dus soms ook forse overstromingen). De overeenkomst is de manier waarop waterschappen omgaan met beide vormen van stress.
- Schaalgrootte verschilt. De Zuid-Afrikaanse CMA's hebben niet zelden een grondgebied ter grootte van heel Nederland.
- Financiering is verschillend: In Nederland worden waterschappen volledig gefinancierd door de belanghebbenden. Op basis van het belang (*user principle*) betaal je waterschapslasten. Op basis van de lozing (*polluters principle*) betaal je voor de vervuiling. In Zuid-Afrika krijgen de CMA's een deel van de financiering als fonds van het Rijk. Een ander deel krijgen ze uit de betalingen voor het hebben van een vergunning voor het onttrekken van water (*user principle*).
- Het bestuur is net als in Nederland samengesteld uit vertegenwoordigers van belangengroepen. De wijze van benoeming is een verschil. In Nederland via verkiezingen (directe verkiezingen voor ingezetenen en benoeming door belangengroepen voor boeren, industrie en natuur). In Zuid-Afrika wordt in de streek een Advisory Committee benoemd, die bestuursleden voorstelt; de minister benoemt formeel.
- In Nederland ligt het toezicht op de Waterschappen bij de provincies en in Zuid-Afrika bij het Rijk.
- In Nederland zijn de waterschappen veel zelfstandiger dan de (nieuwe) CMA's in Zuid-Afrika. Daar heeft het ministerie nog veel invloed.

gebruiken en ook de directheid van Nederlanders komt voorbij. "Het is belangrijk om daar ook naar te kijken als we een succes willen maken van onze samenwerking."

Nederlandse waterschappen zijn een inspiratiebron voor Zuid-Afrikaanse waterschappen. "Maar we moeten ons realiseren dat we nooit een blauwdruk kunnen zijn", zegt Keimpe Sinnema. "Ze zijn in Zuid-Afrika geïnspireerd door onze aanpak, maar ze lossen het daar wel net iets anders op. Aangepast aan hun situatie."

VANZELFSPREKEND

Zuid-Afrikanen kunnen zich er volgens Sinnema over verbazen dat Nederlandse waterschappen soms ter discussie staan in eigen land. "In Nederland vinden mensen het allemaal vanzelfsprekend wat waterschappen doen. Het is net als met een klok: een nuttig instrument, maar we missen hem pas als hij stopt met tikken. Waterschappen moeten slimmere methoden verzinnen om duidelijk te maken waarvoor we nodig zijn. We moeten zichtbaarder worden in eigen land."

De interesse vanuit het buitenland voor onze aanpak is een steun in de rug. "Ik heb de overtuiging dat we een heel mooi model hebben. Anders vroeg Zuid-Afrika niet om onze ondersteuning. Maar waterbeheer staat centraal. Niet de vorm. Als we het anders moeten gaan doen, dan doen we het anders. Als we de veiligheid van onze burgers maar kunnen garanderen." |

WORDEN WE ER ZELF OOK BETER VAN?

Vrijwel elk Nederlands waterschap is betrokken bij internationale projecten in minder ontwikkelde landen. Volgens onderzoeker Shelitha van Hunen (die een afstudeerstage deed bij de Unie van Waterschappen) worden er belangrijke lessen geleerd uit die samenwerking. Medewerkers doen nieuwe kennis op, maar ook hun houding verandert. Doordat in het buitenland op andere manieren wordt gewerkt, confronteert dat medewerkers met het eigen gebruikelijke denkpatrioos. Het blijkt echter nog een uitdaging om kennis op collega's over te brengen. Ook is het lastig om concrete ervaringen te vertalen naar nieuwe inzichten binnen de organisatie in Nederland.

[Klik hier voor een uitgebreid verslag van het onderzoek van Shelitha van Hunen naar de effecten van buitenlandwerk van waterschappen.](#)